

**Рішення разової спеціалізованої вченої ради ДФ 26.133.063
про присудження ступеня доктора філософії**

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 26.133.063 Київського столичного університету імені Бориса Грінченка виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), місто Київ, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки на підставі прилюдного захисту дисертації Кравченко Ангеліни Олександрівни «Художнє моделювання релігійної ідентичності: парадигмальні модифікації в романах і повістях О. Забужко, Ю. Іздрика, С. Жадана» за спеціальністю 035 Філологія 10 червня 2024 року.

Кравченко Ангеліна Олександрівна, 1997 року народження, громадянка України, освіта вища: у 2020 році Київському університеті імені Бориса Грінченка за спеціальністю «Філологія».

З грудня 2023 р. і донині працює (за сумісництвом) редактором і викладачем української мови за фаховим спрямуванням на кафедрі богослов'я в Українській євангельській теологічній семінарії м. Києва.

Дисертацію виконано в Університеті Грінченка.

Науковий керівник: Козлов Роман Анатолійович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української літератури, компаративістики і грінченкознавства Факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Здобувачка має 4 наукові публікації за темою дисертації: із них усі – одноосібні: 3 – статті, опубліковані у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, 1 – публікація, у якій додатково висвітлено результати дисертації.

1. Кравченко А. Конструкт молитви у моделюванні ідентичності персонажа (модифікації у прозі О. Забужко, Ю. Іздрика, С. Жадана). *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. 2022. Вип. 19. С. 54–61. ISSN 2311-2433 (Print) ISSN 2412-2475 (Online) DOI: <https://doi.org/10.28925/2412-2475.2022.19.7>

2. Кравченко А. О. Загроза війни як чинник актуалізації релігійної ідентичності (за романами О. Забужко і С. Жадана). *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія*. 2022. Вип. 26–27. С. 109–115. ISSN 2226-3055 (Print) ISSN 2415-3168 (Online) DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-3055-2022-15-26-27-109-115>

3. Кравченко А. О. Релігія в ідентичнісних кризах персонажів прози О. Забужко. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2024. Вип. 207. С. 135–140. ISSN 2522-4077 (Print) ISSN 2522-4085 (Online) DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2023-207-19>

4. Кравченко А. Релігія у структурі ідентичності за романами Сергія Жадана. *Синопис: текст, контекст, медіа*. 2020. Вип. 26(2). С. 32–41. ISSN 2311-259X DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-259x.2020.2.3>

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради:

Горболіс Лариса Михайлівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови і літератури Факультету іноземної та слов'янської філології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, зауваження та побажання:

1. Дисертація А. Кравченко – цілісне, самостійне, актуальне дослідження. Проте варто було формулювання підрозділів у розділах 2-4 чіткіше зорієнтувати в літературознавче русло, заявивши пряму причетність означеного в підрозділі матеріалу до теми дисертації.

2. Доцільно було б магістральну проблему наукової роботи досліджувати з акцентуванням на специфіку героїв, які мають помітну девіацію в поведінці і світоставленні. Такі герої, як відомо, характерні для постмодерної прози, а отже, матеріал подібного змісту міг би суттєво розширити й увиразнити грані потрактування і специфіку релігійної ідентичності у творах О. Забужко, Ю. Іздрика, С. Жадана.

3. У розділах 3, 4 бракує посилань на думки літературознавців, які могли б посилити ключові тези дисертації, засвідчити вміння дисертантки не лише інтерпретувати художній текст, але й оперувати тезами

літературознавців про жанр, стильові особливості, образну систему, архітектоніку, наративну специфіку, часопросторову стратегію твору тощо та засвідчувати їхню дотичність до проблеми релігійної ідентичності, різногранно осмислювати парадигмальні модифікації релігійної ідентичності в романах і повістях О. Забужко, Ю. Іздрика, С. Жадана, вводити концептуально важливі ідеї дисертації в широкий літературознавчий дискурс.

У роботі зустрічаються стилістичні огріхи, одруківки. Наприклад, на с. 18 «Календарі любові» Ю. Іздрика замість «Календар любові», на с. 134 *продавициці* замість *продавчині*, на с. 39 *профане* замість *профанне*. Деяко категоричною і не вповні вмотивованою видається думка на с. 127 про психічно нездорових персонажів творів Ю. Іздрика.

Гребенюк Тетяна Володимирівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри культурології та українознавства Першого міжнародного факультету Запорізького державного медико-фармацевтичного університету, зауваження та побажання:

1. У покликанні на різновиди ідентичності, виокремлені Е. Смітом, на с. 26 дисертантка пропускає національний різновид ідентичності і це викривлює зміст його концепції, адже згадувана праця вченого має основним об'єктом уваги саме цей, національний її різновид.

2. У фокусі уваги дослідження перебуває саме християнський конфесійний різновид ідентичності, зокрема, православний (с. 53). Проте творчість Ю. Іздрика і С. Жадана могла би дати матеріал і для осмислення ідентифікації протагоністів із іншими релігіями або конфесіями, наприклад, буддизмом, східними релігіями. А. Кравченко часом наближається до визнання такого релігійного багатоголосся, стверджуючи, наприклад, що у текстах Іздрика поруч із українськими національними маркерами «постають маркери й інших культур: європейської, китайської, індійської тощо» (с. 91), але не розвиває цю ідею.

3. Варто було би звернути увагу на послідовність написання митцями аналізованих творів – це вияскравило би уявлення про динаміку розвитку релігійної ідентичності у їхніх текстах.

4. У дисертації трапляються змістові повтори, наприклад, періоди тексту у підрозділі 4.3: зокрема, той період, у якому йдеться про релігію як «порожню оболонку» у романі «Інтернат» Жадана (наводиться приклад, коли люди хрестяться на червоний хрест «Швидкої»), опис діяльності Джонсона-і-Джонсона («Депеш Мод» Жадана) або характеристика отця Ярослава («Музей покинутих секретів» Забужко).

5. У висновках знаходимо цікаву класифікацію видів моделювання релігійної ідентичності на конструктивну, формальну й деконструктивну, яка повною мірою не була висвітлена в основному тексті роботи.

6. Подекуди в дисертації трапляються граматичні й стилістичні огріхи (наприклад, «концепт опинився на міждисциплінарному рівні» (с. 26), «функціонування функції релігії» (с. 38), «обрані до аналізу автори функціонують...» (с. 53), «бабова донька» (с. 58), «настрій очей» (с. 79), «у текстах і присутній мінімальні топоси» (с. 81), «Дарина Гощинська, – це своєрідна наступна «ланка» нараторки «Польових досліджень з українського сексу» (с. 84); у тексті дисертації по-різному пишеться й відмінюється назва повісті О. Забужко «Книга Буття. Глава четверта». Трапляються й фактичні неточності – так фізрук називається «сторожем» у романі С. Жадана «Інтернат» (с. 64), у народній казці про сопілку не брат вбиває брата, а сестра – сестру (с. 81).

Жигун Сніжана Віталіївна, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української літератури, компаративістики і гринченкознавства Факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, зауваження та побажання:

1. Своє розуміння ідентичності, і релігійної ідентичності зокрема, дисертантка сформувала на працях зарубіжних вчених (Е. Сміта, Дж. Лірссена, С. Холла, Р. Брубейкера і Ф. Купера, В. Декомба, К. Барта, М. Еріксона, Т. Келлера, Е. Дюркгейма та інших), з вітчизняних залучаючи лише працю Л. Нагорної. Однак вітчизняні автори (особливо роботи останнього десятиліття) допомогли б дисертантці сформувати розуміння значення релігійної ідентичності в сучасних умовах втрат і випробувань і

оцінити стратегії, до яких вдавалася література, щодо формування цієї ідентичності. Цей контекст посилив би суспільний інтерес до результатів дослідження.

2. Зосередженість дисертантки на деталях типології виявів релігійної ідентичності персонажа сприяла універсальності сформованої моделі, але містила увагу авторки з демонстрації можливостей для інтерпретації художніх текстів, які відкриває аналіз релігійної ідентичності персонажа Ангеліна Кравченко не пропонує нових інтерпретацій залучених нею творів не спростовує і не підтверджує вже наявні. Попри те, у що ці тексти привертають увагу багатьох дослідників, дисертантка не залучає інших висновків і не дискутує з ними, вибудовуючи свій текст переважно вертаючись до самих творів. І хоч перспективи застосування теоретичних ідей дисертанти зрозумілі й безсумнівні, демонстрації ефективності їх як інструменту аналізу й інтерпретації творів посилила б роботу.

3. Окремо варто вказати на спосіб, яким дисертантка підтверджує слушність своїх думок, покликаючись на художні тексти. Йдеться про те, що вона не наводить прямих цитат, а вказує на сторінку першоджерела що незвично, незручно.

Бондарева Олена Євгенівна, доктор філологічних наук, професор, головний науковий співробітник кафедри української літератури, компаративістики і грінченкознавства Факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, зауваження та побажання:

1. Найперше дослідниці забракло методологічної вправності у міркуваннях про проблеми «перебігу» християнської віри та постмодерної культури, які щодо європейських постмодерних практик ще на початку XXI ст. осмислив Іозеф Жицінськи у праці «Бог постмодерністів», у передмові до якої Тарас Добко сформулював 3 ключових питання, яким присвячено міркування Жицінського: 1) наскільки переконливим може бути християнство для людей на тлі цінностей постмодерної культури? 2) чи можуть сьогодні адекватно сприйматися духовний вимір і *message*

християнської благовісти поколіннями, сформованими постмодерною культурою? 3) «чи не приречений Бог чекати на чергову поразку чи навіть катастрофу амбітних людських проєктів, щоб знову бути по-справжньому затребуваним людиною? Чи не приречений Бог бути об'єктом тільки трагічної релігійності, під покровом якої людина так часто ховається від драми і тягарів свого буття?». Якби Ангеліна Олександрівна взяла до уваги методологічно доведену ситуацію певної світоглядної «тріщини», смислових «розривів», доступних сприйняттю «швів» у постмодерній культурі, де всі сакральні тексти інтерпретуються не як недоторкані, а навпаки — як культурні, рефлексогенні, які можуть бути наново «перестворені» в іншій системі колів та координат, це могло би суттєво підсилити аналітичні міркування.

2. Коли йдеться про українську літературну традицію, то ми маємо розуміти, що розкута гра з сакральним текстом у її історії не є преференцією виключно постмодерної доби, вона має опертя у неканонічній, відносно довільній, подеколи навіть апофатичній інтерпретації Святого писма в українському бароко або ж у його апокрифізації в українському модернізмі, тож закономірно, що весь попередній релігійний досвід для українського постмодернізму – це комплексний рефлексогенний культурний текст, майже позбавлений сакральності. Дослідження прозових творів сучасних українських письменників у такому ключі теж, поза сумнівами, мало би свою додану вартість

3. Доволі скромний список джерел – він міг би бути повнішим та більш репрезентативним.

4. Мені не вистачило літературознавчого контексту про письменників, чий твори аналізує Ангеліна Олександрівна, адже про кожного з них написано десятки літературознавчих праць, з яких бібліографії представлено не так багато. Розумію, що головним критерієм відбору цих праць були апеляції дослідників до конкретних творів та аспектів, взятих до уваги у дисертації, а не до творчих доробків Сергія Жадана, Оксани Забужко та Юрія Іздрика загалом, проте все-таки варто було би ширше представити український науковий дискурс.

5. Хотілося би більшої точності в окремих літературознавчих дефініціях. Наприклад, невиправдане натомість стандартного терміну «літературні твори малих жанрів» вбачається використання авторської дефініції «коротші за розміром прозові утворення» (с. 57).

6. У розділах 2 і 3 авторка дуже ощадливо підійшла до цитування аналізованих художніх творів, хоча обсягу дисертації дозволяв цитувати більше. Оскільки міркування Ангеліни Олександрівни щодо цих творів вбачаються новаторськими, дуже вартувало би рясніше пересипати аналіз ілюстративним матеріалом.

7. У висновках доречно було би ще раз акцентувати структуру робочої моделі релігійної ідентичності персонажів сучасного прозового художнього твору, адже власне ця створена Ангеліною Олександрівною Кравченко модель є одним із ключових результатів її теоретичних міркувань практичної аналітики.

Бровко Олена Олександрівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури, компаративістики і гринченкознавства Факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, побажання:

1. Як голова спеціалізованої разової ради і водночас гарант освітньо-наукової програми «Філологія» нашого університету, зазначу, що перед нами сформована дослідниця, яка засвідчує дієвість програми, метою якої є підготовка кваліфікованих, самостійних, творчих науковців. Ангеліна Олександрівна Кравченко продемонструвала культуру академічної добросовісності і знання матеріалу, уміння вести дискусію. Побажано здобувачці під час підготовки монографії залучити наукові ідеї українських літературознавців Ірини Приліпко, Володимира Антофійчука, Ігора Набитовича, завдяки яким може бути окреслена перспектива подальших досліджень – розкриття діячів церкви у сучасній українській літературі, аналіз біблійного інтертексту в компаративних вимірах, розкриття конструкту сакрального в нових літературних контекстах.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – немає,

«Утримались» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада ДФ 26.133.063 присуджує Кравченко Ангеліні Олександрівні ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.063

Олена БРОВКО